

Nr 9/1996

I stället för arbete

En studie av vänsterpartiets
programförslag

Fredrik Erixon

Förord

Inför vänsterpartiets kongress, då ett nytt partiprogram skall antas, har intresset hittills varit fokuserat på hur partiet ska förhålla sig till feminismen. I tider av historiskt hög arbetslöshet i Sverige är det dock inte oväsentligt hur ett parti i opinionsmässig medvind anser att detta problem ska tacklas.

I denna rapport, författad av statsvetarstuderanden Fredrik Erixon, studeras vänsterpartiets analys och förslag kring denna brännande fråga.

Partiet visar sig mäktigt att göra analyser som bygger på insikt om den föränderliga tid vi lever i. Analysen följs dock inte upp av lika insiktsfulla politiska förslag, utan dessa går i stället i helt motsatt riktning. Samband mellan analys och förslag saknas.

Denna motsättning bottenar i synen på jämlikhet, som gör att partiet inte kan föreslå de åtgärder som krävs för att skapa fler arbeten. I stället prioriteras försvar för bidrag till dem som ställs utanför arbetsmarknaden. På det sättet hålls slagorden om solidaritet och jämlikhet levande.

Kampen för de arbetslösa handlar inte om att hjälpa folk till jobb, utan om att ge dem bidrag.

Stockholm i maj 1996

Dick Erixon

Projektledare

Innehåll

Hur kan arbetslösheten minska?.....	3
Allmänna politiska ramar.....	4
Kapitalismens avskaffande	4
Entreprenörer och företagande	6
Den offentliga sektorn - spjutspetsen in i framtiden	7
Arbetsmarknaden	7
Arbetslinjen	9
Ungdomsarbetslösheten.....	10
Utbildning	12
Arbetsrätten.....	13
Kvar vid det gamla.....	14
Främja näringslivet	14
Kritik mot arbetsmarknadspolitiska åtgärder	15
Produktionens nya villkor	15
För höga lönekostnader	16
Nya jobb orättvisa.....	16
Nya arbeten – nej tack	17

Hur kan arbetslösheten minska?

Mot denna bakgrund går vänsterpartiet till kongress i mitten av maj. Inför kongressen har en programkommitté, under ledning av Europaparlamentarikern Jonas Sjöstedt, lagt fram ett förslag till ett nytt partiprogram. Stundtals söker man efter en ny politik och lämnar många komplicerade frågor obesvarade medan man i andra tillfällen står principfast kvar vid gamla dogmer.

En fråga som kommer att diskuteras på vänsterpartiets partikongress och som har en hög prioritet på den allmänna politiska dagordningen är arbetslösheten. Sedan länge har vänsterpartiet varit engagerat i denna fråga och vid ett flertal tillfällen har man pekat på denna som den viktigaste. Inte minst med anledning av den markanta ökningen av arbetslösheten som konfronterade Sverige i början av nittiotalet.

Konsekvenserna av arbetslösheten är flera, såväl ekonomiska som sociala, och behöver inte nämnas i denna rapport. Det som i stället ska diskuteras i denna rapport är hur arbetslösheten kan minska.

I denna rapport ställs fokus på vänsterpartiet och deras förslag på hur Sverige ska komma till rätta med problematiken. Rapporten innehåller inga djupare ekonomiska kalkyler utan blicken fästs vid den politiska anda som omger vänsterpartiets förslag beträffande arbetsmarknaden och de regler som där är gällande.

Denna marknads funktionssätt har en avgörande betydelse för nivån på sysselsättningen i landet och med anledning av de senaste årens markanta ökning av arbetslösheten är det rimligt att påstå att arbetsmarknaden inte fungerar bra och att nya synsätt måste göras gällande.

Till grund för denna rapport ligger vänsterpartiets nu löpande partiprogram, det förslag som programkommittén presenterat, och riksdagsmotioner från partiet som behandlats av arbetsmarknadsutskottet, finansutskottet eller näringsutskottet under budgetåret 1994/95. Denna kombination av källor ger en samlad bild av vänsterpartiets uppfattningar men innehåller även problem. De åsikter som trummas ut i partiprogrammen

överensstämmer inte alltid med de skrivningar som läggs i riksdagen. Och då uppstår frågan: vilka uppfattningar står vänsterpartiet egentligen för?

Allmänna politiska ramar

Kapitalismens avskaffande

Den institutionella ram som omger samhället spelar en avgörande roll för vilken ekonomisk framgång en nation kommer att ha. En sådan institution som genom tiderna varit grundläggande är det ekonomiska systemet. Den sätter upp de allmänna villkor som individer har att agera inom och ger ett incitamentssystem som mer eller mindre främjar ekonomiskt välstånd.

Sedan länge har vänsterpartiet argumenterat för kapitalismens avskaffande. Det uttrycks i de första paragraferna i det nu löpande partiprogrammet och finns även med i det förslag som programkommittén lagt fram inför den kommande kongressen.

Tonen mot kapitalismen är varierande i vänsterpartiets partiprogram och riksdagsmotioner. Som det visas nedan uppvisar man stundtals en väldigt aggressiv hållning medan man ibland för resonemang som utgår från att man accepterar grundläggande drag i kapitalismens funktionssätt.

I programförslaget uppvisas den aggressiva attityden, bland annat i paragraf 3:1 där följande hävdas:

”Kapitalismen har i vår tid fått en global omfattning. Den domineras av stormakterna och de transnationella bolagen. Den måste mötas av internationellt solidariskt motstånd och lokalt förankrad kamp.”

I paragraf 14:1 fortsätter argumentationen mot kapitalismen.

”Kapitalismen behärskar hela vår värld. I växande konkurrens med varandra försöker stormakterna dominera övriga stater och folk. Detta medför en fara för krig och militarism. Deras politiska dominans öppnar för ekonomiskt utnyttjande. De globala orättvisorna är växande och utgör idag det största hotet mot världsfreden.”

Dessa citat belyser vänsterpartiets avvisande syn på det kapitalistiska systemet. Denna bild är emellertid inte helt allenarådande i programförslaget. På vissa håll resoneras det kring

nödvändiga funktioner i en ekonomi som har stora likheter med ett kapitalistiskt system. I paragraf 3:6 hävdas följande:

”De många enskilda besluten kan inte styras av politiker och planerare. Det behövs varumarknader med priskonkurrens och känslighet för konsumenternas behov. Det behövs en arbetsmarknad som ger alternativ åt arbetssökande. Det måste finnas demokratiska alternativ och konkurrens även på kapitalförmedlingens område.”

Alla dessa företeelser kännetecknar ett utvecklat kapitalistiskt system och det ligger nära till hands att uttala ett positivt stöd för kapitalismen i denna paragraf. Men det görs inte.

I flera av de riksdagsmotioner som vänsterpartiet lagt fram under budgetåret 1994/95 i finansutskottet och arbetsmarknadsutskottet hävdas det att politiken måste utformas så att det privata näringslivet får möjlighet att växa. En rimlig förutsättning för det är att kapitalistiska inslag finns i det ekonomiska systemet. Det framgår emellertid inte om detta innebär ett uttalat stöd för kapitalismen.

Ett alternativt synsätt som vänsterpartiet presenterat, bland annat i motionen *Ekonomisk demokrati* (Fi 217) till finansutskottet, är att ekonomisk demokrati ska råda. Med det menas att arbetstagarna ska ha ett betydande inflytande över produktionen och de rådande villkoren på arbetsplatserna. Medlet för detta är huvudsakligen löntagarfonder.

I partiprogrammets paragraf 3:1 uttrycks bland annat följande:

”Kapitalets makt måste brytas. Ekonomin ska demokratiseras. Ägandets rättigheter begränsas... Löntagarfonder och andra allmännyttiga fonder utvecklas i decentraliserade former. Förmögenheterna omfördelas.”

Även i detta avseende konstaterar vänsterpartiet att bilden inte är helt problemfri. I nämnda motion (Fi 217) skrivs bland annat följande:

”Den ursprungliga idén var att de arbetande människorna själva skulle organisera produktionen i ‘arbetarnas fria associationer’ och därmed befria sig från det förtryck och det främlingskap som kapitalistens diktatur på arbetsplatsen innebar. Vi tror som socialister på att denna idé är möjlig att förverkliga – eller åtminstone är det möjligt att närma sig ett sådant samhälle. Men vi inser också att där finns ett grundläggande problem: vilka är socialismens entreprenörer – de individer som lanserar nya idéer och vågar ta risker att förverkliga dem?”

Entreprenörer och företagande

Detta citat fäster uppmärksamhet på en del av det ekonomiska systemet – företagandets villkor och möjligheterna för entreprenörer att utveckla sina idéer. Utrymmet för dessa är av yttersta vikt för ett lands ekonomiska framgångar. Det är genom dessa processer som många arbetstillfällen skapas och det konstateras ofta från många olika håll att dessa villkor inte funnits under en lång tid i Sverige. Med följderna att det privata näringslivet inte kunna växa och klä den kostym som behövs för att ett önskvärt välstånd ska uppstå och bibehållas.

Vänsterpartiet har vid flera tillfällen uttalat sin sympati för att förutsättningarna måste förbättras. Förslagen har emellertid varit ganska få och frågan är i vilken grad dessa underlättar för företagande och entreprenörskap. Detta tvivel gäller exempelvis skattesystemet. I programförslaget skriver man att fler skatter ska läggas på produktion och färre på individer. I en rad olika riksdagsmotioner har man föreslagit att skatterna för företagen ska öka. Det gäller bland annat bolagsskatten. Vänsterpartiet har även föreslagit att energiskatterna ska öka vilket ytterligare fördyrar produktionskostnaderna.

De stimulansåtgärder vänsterpartiet vill genomföra är att kapitalförsörjning ska underlättas. Det ska ske på statlig väg och någon utförlig presentation av tillvägagångssättet ges inte någonstans i de studerade källorna. Det konstateras kort att småföretagens räntekostnader är för höga och det ska således vara föremål för åtgärder inom ramen för vänsterpartiets åtgärder för bättre kapitalförsörjning. Vidare vill man införa ett ”starta-eget” bidrag som innebär att arbetstagare har rätt att ta tjänstledigt för att försöka starta egen verksamhet.

Ett annat förslag som vänsterpartiet presenterat och som ligger inom ramen för detta område är att ett stöd för nyanställningar ska införas. Trots den hårda kritik som partiet framfört mot regeringens förslag om riktat anställningsstöd (RAS) lägger man själv fram detta åtgärdsförslag. Den allmänna riktlinjen för denna åtgärd är att företag som har svårt att anställa ska få stöd. I praktisk utformning kommer emellertid företag som har under femtio anställda att kunna ta del av detta stöd. Förslaget har emellertid den begränsning att

endast personer som varit arbetslösa över ett år ska kunna ligga till grund för nyanställningsstöd.

Den offentliga sektorn - spjutspetsen in i framtiden

Den offentliga sektorn har de senaste åren minskat antalet sysselsatta. Orsakerna till det har varit flera, bland annat sanering av statsfinanserna och utrymmet för ökad produktivitet. Vänsterpartiet har genomgående vänt sig emot dessa och skriver i en riksdagsmotion (Fi 37) angående regeringens kompletteringsproposition att den offentliga sektorn ska återupprättas.

”Det räcker inte med att återta det som har gått förlorat. Det är i den gemensamma sektorn som jobben kan skapas snabbt och direkt utan stora och dyra investeringar. Behoven finns och de växer.”

Med anledning av detta avvisar man förslag på utgiftstak för kommunerna. I stället bör en kommunakut inrättas som ger kommunerna ökade resurser och leder till att fler inte ”kastats” ut i arbetslöshet. Vidare har man även föreslagit att uppsägningarna inom kommuner och landsting ska stoppas och att arbetsgivaravgifterna för dessa ska sänkas.

Bilden är väldigt tydlig. Både i partiprogram och riksdagsmotioner framhålls den offentliga sektorn som en spjutspets in i framtiden som skapar arbeten och grundar välstånd.

Bevekelsgrunderna för att öka den offentliga sektorn är emellertid inte bara sysselsättningsskäl. Det handlar i lika hög grad om att skapa ett samhällssystem som upplevs som rättvist. Den, enligt vänsterpartiet, snäva och inhumana vinstmaximering som styr det privata näringslivet behöver motas och det görs bland annat genom att öka den offentliga sektorn.

Arbetsmarknaden

Arbetsmarknadens funktionssätt har, som det redan påpekats, en avgörande roll i ekonomin och dess förmåga att skapa goda villkor för företag att utvecklas och växa. Sedan en lång tid tillbaka har arbetsmarknaden varit en reglerad sektor i ekonomin. Mycket talar

för att resultaten av detta har varit att många arbetstillfällen inte uppkommit på grund av dessa olika former av regleringar. Genom arbetsmarknadspolitiken har dessa effekter emellertid kunnat döljas.

I stället för att människor blivit arbetslösa har de placerats i olika typer av konstlade sysselsättningar. Dessutom har den offentliga sektorns starka tillväxt absorberat en stor del av den sysselsättningslösa arbetskraften.

Under de senaste åren har emellertid en förskjutning skett i detta avseende. När arbetslösheten ökat så markant som den gjort de senaste åren har staten inte haft ekonomiska möjligheter att placera alla dessa personer i olika former av arbetsmarknadsåtgärder. Dessutom har den offentliga sektorn varit tvingad att minska sina utgifter på grund av olika omständigheter. Det har resulterat i att det offentliga inte längre kan absorbera den arbetskraft som inte näringslivet kunnat anställa.

Denna utveckling är i många avseenden nödvändig och kommer i allra högsta grad att vara gällande i framtiden. Det understryker nödvändigheten av att förändringar måste komma till stånd så att det privata näringslivet ska kunna växa och skapa utrymme för fler arbetstillfällen. Om detta är i stort sett alla partier överens.

Otvivelaktigt är utformningen av arbetsmarknadspolitiken central i detta avseende. För att den privata sektorn ska kunna skapa utrymme för fler arbeten behöver det genomföras förändringar i de regler som omger arbetsmarknaden. Denna aspekt på arbetsmarknaden har genom tiderna varit mycket politiskt känslig och när diskussionerna uppkommit på senare tid har de mötts av en opinionsstorm från olika håll, bland annat från vänsterpartiet. Trots detta kvarstår behovet – förändringar måste till.

Ett exempel på en sådan fråga är prissättningen på arbetskraften. I dag styrs den genom kollektivavtalen och den solidariska lönepolitiken som ska genomsyra arbetsmarknaden stipulerar ramarna för dessa avtal. Alla erfarenheter säger att denna prissättning, i kombination med olika statliga skatter och avgifter, sätter ett för högt pris för arbetskraften inom många olika sektorer.

Vissa förändringar inom denna regelram skulle alltså kunna leda till fler arbeten. Detta exempel är inte det enda, dock ganska symboliskt, på en dåligt fungerande arbetsmarknad. En annan central del i detta sammanhang är den förändrade formen för

arbetsmarknaden. Nya arbetsätt och anställningsformer utvecklas och de passar inte in i den regelram som i dag finns. Det är snarare så att arbetsrätten motverkar tillkomsten av fler arbeten.

En modernisering av den nu gällande regelramen måste alltså komma till stånd. I de kommande avsnitten ska vänsterpartiets syn på detta presenteras. Det görs genom att lyfta fram de centrala delarna i de riksdagsmotioner som vänsterpartiet lagt om arbetsmarknadspolitiken.

Arbetslinjen

Som det tidigare visats i denna rapport anser vänsterpartiet att fler arbetstillfällen kan skapas i den offentliga sektorn. Man är emellertid medveten om att alla arbetslösa inte kan absorberas av en växande offentlig sektor utan det behövs olika former av arbetsmarknads- politiska åtgärder som håller människor sysselsatta och finansierar deras levnad. Vänsterpartiets portalprincip för detta är arbetslinjen. Arbetslösa ska inte vara passiva mottagare av bidrag utan sysselsättas på olika sätt, heter det.

Orsakerna till denna policy är flera. Genom att personer sysselsätts i arbete upprätthålls individernas relation till arbetet och den fackliga gemenskapen. Något som är gynnsamt för samhället, enligt vänsterpartiet. I riksdagsmotionen *Den ekonomiska politiken* (Fi 218) skriver man bland annat följande:

”Dagens höga arbetslöshetsnivåer har på ett motsvarande sätt inneburit en allvarlig försvagning av lönearbetarintressena och fackföreningarna. En försvagning av fackföreningsrörelsen och av de arbetandes inflytande på arbetsplatserna i arbetslöshetens spår riskerar dessutom att leda till att den helhetssyn och det ekonomisk-politiska nytänkande som utmärkt svensk fackföreningsrörelse går förlorad.”

Denna skrivning är representativ för alla de resonemang som vänsterpartiet för om arbetslöshetens effekter i såväl programförslag som riksdagsmotioner. Man konstaterar kort individernas problematiska situation i samband med arbetslöshet och framhåller långa resonemang om arbetarklassens förlust i detta avseende.

Arbetslinjen kan enligt vänsterpartiet upprätthållas genom flera olika åtgärder. En central del i denna policy som senare kommer att presenteras närmare är arbetstidsförkortning. Vidare sätter man en

hög tilltro till Alu-sysselsättning och andra typer av åtgärder som ger de arbetslösa möjlighet att delta i arbetslivet.

Arbetslinjen kan emellertid inte hållas i alla sammanhang och därför har vänsterpartiet även en politik för det passiva bidragsmottagandet.

Under de senaste åren har olika regeringar minskat nivån i arbetslöshetsförsäkringen och det har vänsterpartiet vänt sig mot. I en riksdagsmotion (A 55) angående regeringens förslag att sänka nivån i arbetslöshetsförsäkringen till 75 procent skriver vänsterpartiet:

”Effekten är att köpkraften drastiskt försämras för de mest utsatta grupperna samtidigt som försäkringens roll på arbetsmarknaden undergrävs. För vänsterpartiet framstår dessa förslag som orättvisa och oacceptabla.”

Belysande i denna skrivning, som i allra högsta grad överensstämmer med många andra texter som vänsterpartiet författat, är att argumentet för högre ersättningsnivåer inte har att göra med hur fler arbeten ska kunna skapas. I stället är det en ideologisk uppfattning om rättvisa som grunden för skrivningen. Förvisso hävdas det aldrig explicit, men på många ställen i riksdagsmotionerna uttrycks det en förståelse över att denna politik inte främjar tillkomsten av nya arbeten.

Ungdomsarbetslösheten

Den arbetslöshetskris som konfronterat Sverige under nittioalet har drabbat ungdomar hårt. I högre utsträckning än andra åldersgrupper har arbetslösheten bland ungdomar ökat. Konsekvenserna av det är många och allvarliga, inte minst i ett framtidsperspektiv. Någon djupare analys av dessa ska inte genomföras i denna rapport. Kunskapen finns redan och i stället ska fokus koncentreras till vänsterpartiets lösningar på ungdomsarbetslösheten. Vid många tillfällen, bland annat i riksdagsmotioner, har vänsterpartiet framhållit detta problem och prioriterat dess lösningar framför andra åldersgrupper.

Den borgerliga regeringens tämligen akutartade åtgärd mot ungdomsarbetslösheten var att införa praktikplatser. Till en fastslagen summa under kollektivavtalsnivå erbjöds ungdomar

möjligheten att praktisera under en begränsad tid. Vänsterpartiet var starkt kritisk till denna åtgärd och avvisade förslaget helt och hållet.

I riksdagsmotionen *Arbetsmarknadspolitik och arbetslivsfrågor* (A 287) redovisas bevekelsegrunderna för det.

”Ungdomspraktikens sammanblandning av arbete och praktik var besvärande och nackdelarna var uppenbara: Att vara utan anställning, att stå utanför den fackliga gemenskapen, de låga ersättningsnivåerna, undanträngningseffekterna av ordinarie jobb m m.”

Kritiken mot praktikplatserna grundade sig alltså i olika orsaker. Av speciellt intresse här är den nackdel som sist redovisas – undanträngningseffekterna av ordinarie jobb. I nämnda motion understryker vänsterpartiet det ytterligare med ett citat från Expertgruppen för arbetsmarknadspolitiska utvärderingsstudier (EFA):

”Antalet ungdomar som erhållit arbete kan påverkas av ungdomspraktiken på ett par olika sätt. För det första kan ungdomarnas arbetsmarknad minska på grund av att antalet lediga arbeten minskar, d v s undanträngningseffekterna. För det andra är det troligt att möjligheter till ungdomspraktik i viss utsträckning minskar ungdomars benägenhet att söka arbete.”

Detta citat visar på problemen med denna form av arbetsmarknadspolitisk åtgärd och kritiken träffar många andra områden. Det har också visats av den NBER-rapport som SNS Förlag publicerade i början av 1995. Mot denna bakgrund är det ganska intressant att se vad vänsterpartiet själv föreslår för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten.

I samma motion redovisar man två ”otraditionella” åtgärder för att bringa ned ungdomsarbetslösheten. Dessa åtgärder är Europa-praktik och u-landspraktik. För detta vill vänsterpartiet avsätta 20 miljoner kronor. Förutom en minskning av arbetslösheten medför den senare åtgärden att *”ungdomars förståelse av livsvillkoren i den fattiga delen av världen”* vidgas.

Dessa åtgärder leder emellertid inte till speciellt många nya sysselsättningstillfällen. Den största åtgärden vänsterpartiet vill genomföra är emellertid att obligatoriska praktikantplatser införs för medelstora- och stora företag. I motionen presenteras en räkning som innebär att om en praktikant fick plats för var femtionde anställd skulle ungefär 70 000 nya ungdomsplatser skapas. Dessa

ungdomar skulle få avtalad praktikantlön och det framgår inte av motionen hur hög denna lön skulle vara.

Motsättningarna mellan den analys som vänsterpartiet gör och de åtgärder man föreslår är ganska uppenbara. Skillnaden mellan praktikplatser och praktikantplatser sträcker sig i stort sett till titulationen och likaså Europa-praktiken och u-lands praktiken. Även dessa förslag skapar en otydlig skillnad mellan praktik och arbete. Vidare leder de oundvikligen till att ungdomars arbetsmarknad minskas och att ordinarie arbeten trängs undan. Det bör i detta sammanhang tilläggas att vänsterpartiet även vill avsätta 250 miljoner kronor till miljöarbete för ungdomar.

Utbildning

Kompetent arbetskraft är en mycket betydelsefull konkurrensfaktor vars styrka sannolikt tilltar i framtiden. Flera arbeten ställer högre krav på utvecklad kompetens. Vänsterpartiet har i sitt partiprogram och i sina riksdagsmotioner framfört betydelsen av utbildning för att höja kompetensen. Skrivningarna är mycket tydliga och orsakerna ses inte enbart från en produktivitetssynvinkel.

I vänsterpartiets argumentation framhålls utbildningens klasskapande och segregeringseffekter vilket leder partiet till att utfärda rättigheter till utbildning. En speciell grupp som ska få extra resurser är kvinnor. Enligt vänsterpartiet har det sedan länge legat långt efter männen i utbildningshänseende och därför krävs det extraordinära åtgärder.

I ett flertal riksdagsmotioner har vänsterpartiet framhållit arbetsmarknadsutbildningens betydelsefulla karaktär. En större del av arbetstiden borde enligt dem läggas på utbildning och många av de arbetslösa personerna ska placeras i utbildningsåtgärder. För dem som väljer att studera bör inte ersättningarna minska och i stället för att passivt motta stöd i form av a-kassa vill vänsterpartiet att dessa ska erbjudas möjligheten att studera med full ersättning.

Utbildningsinsatserna ska till stor del finansieras av näringslivet. I en motion (A 55) till riksdagen angående regeringens proposition om arbetsmarknadspolitik framför vänsterpartiet kravet på att näringslivet ska avsätta en del av vinsterna till en framtidsfond som syftar till kompetenshöjande utbildning. Vinstavsättning ska ske

varje år och storleken på det kapital varje företag ska avsätta ska grundas på företagets storlek. Fonderna ska delas upp i olika syften. En del av kapitalet ska gå till regionerna och en del ska användas på statlig nivå.

Arbetsrätten

Arbetsrätten är ett område som i hög grad avgör antalet arbetstillfällen och landets ekonomiska framgång. Den sätter upp ramarna för arbetskraftskostnaderna och företagens möjlighet att anpassa sin produktion efter rådande efterfrågan. Mycket talar för att dagens rigida system inte harmonierar med arbetsmarknadens utseende och behov.

Dagens arbetsrätt skapades under den situation som gällde under sjuttioalet och sedan dess har mycket förändrats. Produktionen ser inte alls ut som den gjorde under den tiden. Industriproduktionens arbets sätt har förbytts till en i storlek tilltagande tjänstesektor som ställer andra krav på produktion och arbetskraft. Inom den kvarvarande industriproduktionen har tekniken utvecklats snabbt vilket också förändrat arbetsrättens funktionsduglighet.

Dessa observationer är uppenbara och någon strid om dem finns inte. Vänsterpartiet delar i många riksdagsmotioner synen på den nya arbetsmarknaden och konstaterar motvilligt att en del förändringar behövs. Några förslag till anpassningar har emellertid inte presenterats och bakgrunden till det är att arbetsrätten representerar en central del i den klassutveckling som vänsterpartiet observerat. Arbetsrätten är en symbol för arbetarklassens erövring av inflytande i arbetslivet.

Den förändring i arbetsrätten man emellertid vill se är en minskning av den lagstadgade arbetstiden. Vänsterpartiets uppfattning är att den dagliga arbetstiden ska sänkas till sex timmar, d v s en arbetsvecka på trettio timmar. Det förslaget uttrycks såväl i partiprogrammet som i riksdagsmotionen *Sex timmars arbetsdag m m* (A 272).

I partiprogrammet skriver man att arbetstidsförkortningen ska ske med bibehållen lön, något som man emellertid inte explicit skriver i nämnda riksdagsmotion. En viss flexibilitet ska emellertid behållas i systemet. Övertid ska kunna tas ut i viss utsträckning, dock med en

höjning av arbetsgivaravgiften för den tid som läggs på arbete utöver den normala arbetstiden på sex timmar per dag.

Bevekelsgrunderna för denna arbetsrättsliga reform är flera. En av de viktigare är att skapa en rättvis fördelning av arbetstillfällena. Den markanta ökningen av arbetslösheten på senare år har inte minskat speciellt under den nu avtagande högkonjunkturen. I stället har övertidsarbetet ökat. För att fler personer ska kunna få möjligheten att arbeta under rådande produktionsnivå vill vänsterpartiet minska arbetstiden.

Detta skäl är emellertid inte det enda. Reformen beräknas också leda till ökad effektivitet i produktionen. Färre personer utsätts för arbetsskador och lusten till arbete antas öka om arbetstiden är kortare. Vidare innebär reformen att en ”meningsfullare” fritid skapas för människorna. Mer tid kan läggas till omhändertagande av barnen. Det minskar kvinnornas arbetsbelastning i hemmet och reformen ökar således jämställdheten mellan män och kvinnor.

I varken partiprogram eller riksdagsmotioner finns det med några kostnadsberäkningar och det uttrycks inte explicit hur reformen ska finansieras. Antagligen ska arbetsgivarna stå för den ökade kostnad som uppstår – en kostnad som i praktiken innebär en lönehöjning på 25 procent över en natt.

Kvar vid det gamla

I denna rapport har några av vänsterpartiets centrala åtgärder för att minska arbetslösheten presenterats. Bilden är emellertid inte fullständig. Fler förslag har framförts men deras omfattning är inte speciellt stor. Exempelvis har man i riksdagen motionerat om en skatteväxling och ett investeringsprogram med udden riktad mot miljösanerande åtgärder.

Främja näringslivet

De förslag som i denna rapport presenterats är emellertid representativa för vänsterpartiet och fäster uppmärksamhet på den politiska anda som förslagen svävar i. Trots all retorik om behovet av näringslivets utveckling landar i stort sett alla förslag på att den

offentliga sektorn ska öka sin verksamhet och att fler regler ska införas på arbetsmarknaden.

Kännetecknande för de presenterade förslagen är att de ofta inte överensstämmer med den analys som vänsterpartiet gjort. Man konstaterar bland annat att näringslivet måste öka i omfattning och att det måste finnas en institutionell ram som främjar entreprenörer. Men de förslag man lägger går stick i stäv med denna analys. I stället för att underlätta för företag och entreprenörer föreslår man exempelvis ökning av bolagsskatten och energiskatterna. Dessa förslag ökar produktionskostnaderna och gör det svårare för näringslivet att växa.

Kritik mot arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Vidare presenterar man en analys av arbetsmarknadspolitiska åtgärder som framhäver dess negativa effekter. Sysselsättningsåtgärder minskar benägenheten att söka arbete och tränger undan ordinarie arbetstillfällen. Den rimliga slutsatsen av denna analys vore att minska omfattningen av dessa åtgärder och öka incitamenten för att söka riktiga arbeten. Men en sådan slutsats drar vänsterpartiet inte.

I stället vill man öka antalet konstlade arbetstillfällen som otvivelaktigt skapar de oönskade konsekvenser som partiet självt redogjort för i analysen.

Produktionens nya villkor

Denna brist i sambandet mellan analys och förslag gäller även arbetsrätten. Man konstaterar produktionens nya villkor och utseende men lägger aldrig förslag om hur arbetsrätten kan anpassas till den nya situationen. I stället presenterar man åtgärder som befäster de gamla rigida strukturer som många avvisat som samhällsekonomiskt otillfredsställande.

Allt detta skulle kunna sammanfattas som en brist på nytänkande. Trots att problemen med den ekonomiska politik och den arbetsmarknadspolitik som förts sedan decennier tillbaka synliggjorts med all önskvärd tydlighet står vänsterpartiet kvar vid de gamla modellerna. Den offentliga sektorn ska expandera och arbetsmarknaden ytterligare regleras. Problemet med denna inriktning är dock att den inte skapar utrymme för en växande

produktion i näringslivet som är den enda vägen att gå för att långsiktigt lägga grunden för en låg arbetslöshet och en önskvärd välfärdsnivå.

För höga lönekostnader

Ur denna synvinkel är vänsterpartiets förslag mycket substanslösa. Trots att man är medveten om situationen är det endast kosmetiska förändringar man föreslår i syfte att förbättra situationen för näringslivet i Sverige. Därutöver förespråkar man åtgärder som allvarligt bryter med den behovsbild som här presenterats.

Substanslösheten i vänsterpartiets politik tar sig även andra uttryck. Trots att man i vissa avseenden gör analyser som tyder på insikt om tidens nya villkor, kommer man inte fram till någon slutsats vad gäller politiskt känsliga områden som arbetsrätten och prissättningen på arbetskraft. Det är otvivelaktigt att priset på arbetskraften styr antalet arbetstillfällen och att arbetskraftskostnaderna i dag är för höga inom många näringar.

Om produktionsskatterna sänktes och löneskillnaderna mellan olika sektorer tilläts öka skulle således fler arbeten kunna skapas. Men några sådana förslag lägger inte vänsterpartiet, trots att man delar den grundläggande synen att priset i hög utsträckning styr efterfrågan på arbetskraften.

Nya jobb orättvisa

Bakgrunden till vänsterpartiets ovilja att ta dylika grepp för att öka antalet arbeten i landet är att man upplever en sådan reform som orättvis. Den skapar en alltför stor lönespridning i samhället vilket inte är acceptabelt. Denna argumentation känns igen från många andra förslag som vänsterpartiet lagt om den ekonomiska politiken i allmänhet och arbetsmarknadspolitikerna i synnerhet. Man motsätter sig många reformer, inte på grund av att man inte tror att de skapar fler arbeten i landet, utan därför att de inte uppfyller andra kriterier.

Motståndet till nya arbeten kläs i motiveringar som rättvisa, solidaritet, trygghet och jämställdhet. Det är diskutabelt om vänsterpartiets politik främjar dessa mål, vilket inte är en fråga som här ska avgöras. Däremot är det belysande för vilka frågor som prioriteras. Vänsterpartistisk rättvisa framför arbete är preferensordningen.

Nya arbeten – nej tack

Situationen är egentligen ganska märklig. Vänsterpartiet har genom åren sagt sig vara det parti som värnar om de arbetslösa i landet men när reformer som främjar tillkomsten av fler arbeten diskuteras är det andra värden som styr. Förslag på förändringar avvisas som orättvisa och i stället för att skapa förutsättningarna för en växande ekonomi som grundar fler arbeten vill man rättvist fördela dagens situation.

Och det kanske är en rimlig prioritering ur vänsterpartiets synvinkel, men de skapar definitivt inte förutsättningar för en växande ekonomi och fler arbeten. Den slutsats som här således kan dras är att vänsterpartiets uttalade patos för de arbetslösa är retoriska yttringar utan något fotfäste i deras politik.
